

פתיחה לפרק "כל שעה"

"שֶׁבַע יָמִים מִצוֹת תֹּאכְלוּ אֶד בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבְּתֵיכֶם כִּי כָל אֶכֶל חֶמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשֶּׁבַע".

(שמות יב, טו)

"לֹא תֹאכְל עֲלֵיו חֶמֶץ שֶׁבַע יָמִים תֹּאכְל עֲלֵיו מִצוֹת לֶחֶם עֲנִי...."

(דברים טו, ג)

"וְאֶכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלֵילָה הַזֶּה צְלִי אֲשֶׁר וּמִצוֹת עַל מְרִירִים יֵאָכְלוּ".

(שמות יב, ח)

ומצד השליחה, ממצוות ביעור החמץ, מגיעים אל הצד האחר שבמצוות הפסח – חובת אכילת המצה (והמרור הנלווה לה). ויש לברר ממה אפשר לעשות מצה כשרה כדי לצאת בה חובת אכילת מצה, בין בקביעת מיני התבואה שמהם ראוי וצריך לעשות מצה, ובין מבחינת הגדר ההלכתי באותם דברים: מה הם הדברים שמפני איסורם אסורה אף הכנת מצה מהם, ובאלו מקרים יש היתר להשתמש בחומרים שיש עליהם איסור מה. וכמצה – כן מרור: יש להגדיר מהו מרור שצוותה התורה עליו, האם הוא צמח מסוים אחד או מיני צמחים מרובים, ומהו המובחר ביניהם. וכמו במצה – מה היחס בין מצוות אכילת המרור לאיסור והיתר שבירקות שמשמשים בהם לצורך זה. בירור שאלות אלה ובעיות אחרות הנלוות להן הוא ענינו של פרק זה.

לאחר בדיקת החמץ מגיעה לפי סדר הזמנים שעת ביעורו. אולם השאלה מתי מבערים את החמץ היא רק בעיה צדדית למדי, כי חשובה ועקרונית היא השאלה בדבר מהות האיסור החל על החמץ ועל ההנאה ממנו. אמנם בתורה נאמר איסור ברור ומפורש על אכילת החמץ, ואפילו על המצאו בבית במשך ימי חג הפסח, אולם לא נאמר דבר ביחס להנאה מן החמץ. משום כך יש לברר מהו בכלל היחס בין איסורי האכילה וההנאה; האם איסור הנאה הוא איסור מיוחד לעצמו, או שמא אינו אלא הרחבתו הטבעית של איסור האכילה? איסור הנאה זה שבחמץ, כיון שהוא איסור רק לזמן מוגבל וברשות ישראל, מחייב אותנו לברר את מקורותיו בתורה וכן את היקפו, וכמו כן את הגדרת איסורו של החמץ כשהוא מצוי שלא בידי ישראל, או של החמץ שנשאר לאחר חג הפסח. בעיות אלה וכיוצא בהן נדונות בהרחבה בפרק זה.

